

Sosyo-Psikolojik ve Dinî Yönleriyle Cimrilik Üzerine Bir Değerlendirme

Öz: Açgözlülük, haset, hırs gibi kavramlarla ilişkili olan cimrilik, harcama konusundaki yetersizliğe ve anormalliğe işaret etmekte ve biriktirme, yığıma, istifleme tarzında ortaya çıkmaktadır. Cimrinin nesneyle kurduğu ilişki biçimi ve onlara atfettiği özel anlamlar problemli. Cimrilerin hayatında para, soyut ve manevî değerlerin yerine ikâme edilmiş, bazı sosyal temelli güdülerin karşılanmasında ana referans olarak görülmüştür. Cimri, vermenin veya harcamanın gerekli olmadığına yönelik hatalı bilişleri neticesinde ilişkilerinde zayıf, yüzeysel ve faydacı bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu da hem paraya yüklenen kritik rol hem de cimrilik kaynaklı davranışların beraberinde getirdiği yalnızlık sonucunda şüphe, korku, kaygı gibi yıpratıcı duyguların iç dünyada yüksek düzeyde deneyimlenmesine yol açmaktadır. İslam'da cimrilik, kötü huylar kategorisinde ele alınmış, dünya ve ahiret mutluluğunun önünde önemli bir engel olarak zikredilmiştir. Bu makalede cimriliğin kavramsal yapısı psikolojik ve dinî yönden incelenmiş, cimrilik davranışına yol açan durumlar değerlendirilmiştir. Cimrilikle ilişkili duygular ve cimriliğin ruh sağlığına yansımaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, İslam Geleneği, Cimrilik, Haset, Ruh Sağlığı.

Evaluation of the Miserliness from Socio-Psychological and Religious Perspectives

Abstract: Miserliness is associated with concepts such as greed, envy, ambition. It points to the inadequacy and abnormality in spending and emerges in the style of hoarding and storing. The way the miser establishes with the object and the special meanings the miser attributes to them are problematic. In the life of the miser, money is substituted for intangible and spiritual values. It is seen as a main reference in fulfilling some socially based motives. The miser adopts a weak, superficial and utilitarian type of relationship in his interpersonal and social relations as a result of faulty cognitive that it is not necessary to give or spend. This leads to a high level of internal experience of backbreaking emotions such as suspicion, fear, anxiety as a result of the critical role attributed to money and the loneliness brought about by stingy behaviors. In Islam, miserliness is considered in the category of bad habits. It is mentioned as an important obstacle to happiness in this world and the hereafter. In this article, the conceptual structure of miserliness is evaluated from psychological and religious perspective, and the situations that lead to miserly behavior is explored. Emotions related to miserliness and the reflections of miserliness on mental health are emphasized.

Keywords: Psychology of Religion, Islamic Tradition, Miserliness, Envy, Mental Health.

Esra
İRK* 

* Dr. Arş. Gör, Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı. E-posta: eirk@pau.edu.tr - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0607-9210>.

Giriş

Cimrilik sosyal bilimler, ekonomi, ilahiyat, edebiyat, felsefe, psikoloji gibi pek çok farklı disiplinlerde incelenen bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Cimriliğin sosyal hayatta görece yaygın bir gerçeklik olması bu konuyla ilgili disiplinler arası bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Örneğin, Câhiz'in felsefî ve mizah içerikli meşhur *Cimriler Kitabı*'nda cimrilerin psikolojisi ele alınmış; karakter özelliklerine, davranış şekillerine ve cimriliğin zararlarına yönelik bazı ilim adamlarının tavsiyelerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.¹ Aslında cimrilik her bireyde az veya çok bulunan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.² Bunun yanında cimriliğin açıkça dile getirilmesi ve itiraf edilmesi kolay değildir. Genellikle tutumluluk ve tasarruf kavramlarıyla kamufle edilmektedir. Çünkü bütün dinlerde ve hemen hemen bütün kültürlerde almanın değil vermenin erdemleri üzerinde durulmuş, cimrilik her türlü iyiliğe engel olduğu için kaçınılması gereken bir özellik olarak görülmüştür.

Cimrilik, muhtevası itibarıyla insan ve para ilişkisinin konu edinildiği bir kavramdır. Literatürde genellikle israf ve cömertlik kavramları ekseninde ele alınmış, para ile kurulan ilişki ve bu ilişkinin sonuçları bu kavramlar çerçevesinde tahlil edilmiştir. Cimri, yetersiz ve kısır bir bakış açısı ile para/mal merkezli bir yaşantıyı benimsemiştir. Ancak böyle bir yaşantı bireye çok az bir kazanım sağlamaktadır. Çünkü cimriliğin etkilerine ve sonuçlarına bakıldığında, cimriliğin bireyin hayatının her yönünü denetim altına aldığı, insan ilişkilerinde sathiliğe ve basitliğe yol açtığı, olumsuz davranış örüntülerine neden olduğu, kaynakların yeterli ve etkin şekilde kullanılmasını engellediği ve ahlakî olgunlaşmaya ket vurduğu görülmektedir. Bununla birlikte cimrilik her zaman maddiyatla ilgili bir durum olarak da görülmemelidir. Zengin birisi cimri veya cömert olabildiği gibi fakir birisi de cimri veya cömert olabilir. Cimrilik, bu anlamda gönlü zengin olmanın (large heartedness) karşıtı olarak ifade edilmektedir.³

Cimrilik, bozucu doğası nedeniyle bireydeki bütün iyi kişilik özelliklerinin üzerini örten bir davranış türü olarak nitelendirilmiştir.⁴ Olumlu niteliklerin görünür olmasına yönelik kanalları zayıflatarak bireyin ahlakî zenginliğinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle cimrilik cömertlik,

¹ bk. Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Câhiz, *Cimriler Kitabı*, çev. Selahattin Hacıoğlu (İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları, 2004).

² Alfred Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Kâmuran Şipal (İstanbul: Say Yayınları, 2018), 260.

³ Salman Akhtar, *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2013), 100.

⁴ İzzeddin Kâşânî, *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l-Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*, çev. Hakkı Uygur (İstanbul: Kurtuba Kitap, 2010), 346.

diğerkâmlık, paylaşma, empati, özveri gibi vermeyi ve başkasını düşünmeyi temel alan bir anlayışın etkin olmasını da zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda meydana gelen huzursuzluk ve çok yönlü gerilimler de bu eksikliğin tabii bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden cimrilik davranışının oluşturduğu etkinin niteliğini kavramak oldukça önem arz etmektedir.

Dokümantasyon yönteminin kullanıldığı bu araştırmamızda, cimrilik psikolojik ve dinî yönden tanımını, ilişkili olduğu duyguları, tetikleyicilerini, ruh sağlığına etkilerini ve cimrilikle mücadele yollarını ortaya koymayı amaçlıyoruz. Bu çalışma ile din psikolojisi sahasına bir katkı sağlamayı ve tecrübî çalışmalar için bir ışık tutmayı hedefliyoruz.

1. Cimrilik Kavramı

Cimrilik, sözlükte “para tutumluluğunda aşırılık, yiyip içmeden kesecek derecede biriktirme hırısı”⁵ olarak tanımlanmaktadır. Hökeleli cimrilik “tasarruf ve tutumlulukta aşırıya kaçma, sahip olduklarının çok azını harcama tutumu” olarak ifade etmektedir.⁶ Biriktirmede aşırıya kaçmayı ifade eden bu davranış, aynı zamanda başkalarının ihtiyaçlarının karşılanmasından vazgeçilmesini veya en azından bu ihtiyaçların ihmal edilmesini kapsamaktadır.⁷ Cimri, sahip olduğu şeylerin çok azını harcamakta ve başkalarıyla da çok az şey paylaşmaktadır. Başka bir deyişle almakta aşırılık vermekte ise eksiklik göstermektedir.⁸ İhtiyaçları için harcama yaparken öncelikle ne kadar arttırabileceğini hesap etmekte, hırs ve tutkuyla geleceğe bakarak harcamalarında eli sıkı davranmaktadır.⁹ Paranın elbette bir dereceye kadar statü, güvenlik, güç ve haz almayı sağlaması bakımından işlevsel bir değeri vardır. Ancak buradaki sorun, cimrinin parayı kullanma niyeti olmaksızın kesintisiz biriktirmesidir. Halbuki değerli olan parayı kullanmak ve yönetmektir, paranın salt depolanmasından elde edilecek hiçbir şey yoktur.¹⁰ Cimrilik, almaya ve vermeye dönük büyük orantısızlığı göstermekte ve paranın çok sınırlı bir şekilde kullanımına işaret etmektedir. Para, niceliksel bir değere indirgenmekte, niteliksel yönü göz ardı edilmektedir.

⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 57.

⁶ Hökeleli Hayati, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2013), 256.

⁷ Shahabuddin Abu Saim vd., “A New Classification and An Extension of Waste from Business Practices and Islamic Perspective”. *Intellectual Discourse* 27/1 (2019), 191.

⁸ Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür (Ankara: Ayrıç Yayınevi, 1997), 34.

⁹ Hökeleli, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler*, 256.

¹⁰ Gabriele Taylor, “Vices and the Self”, *Royal Institute of Philosophy Supplement* 37 (Mart 1994), 147.

Cimri, parasını gelecek için biriktirmez, şimdi veya sonra harcamak için saklamaz, sadece elinde tutmak ister. Servetine sıkıca sarılır ve onu olası tüm saldırılara karşı korur. Çünkü cimri, onun kendisine ait olduğu bilinciyle kendisini güvende hissetmeyi arzular. Bu nedenle cimrilerin tutumları karmaşıktır. Onlar, paranın bir dizi arzu edilen ihtiyaçları karşılamaından dolayı kendilerini avantajlı konuma getireceğinin farkındadırlar. Ancak buradaki esas yanılgı, elde etmek istenen güvenliğin mülkiyeti elde tutmakla yani kazanılan gücün hiç kullanılmayarak sağlanacağı varsayımdır.¹¹ Bu çerçevede Simmel cimriyi, zamanını çeşitli dilleri öğrenmekle geçiren, yeteneklerini geliştirmeye çalışan ancak bunları hiç kullanmayan veya kullanmaya da niyeti olmayan bir kimseye benzetir. Cimri de tıpkı bu kimse gibi sadece elde etmeye odaklıdır ve bu şekilde doyuma ulaşmaktadır. Onun için bu nesnelere dayanarak yararlanmak gerekli değildir, önemli olan sadece parayı elde etmektir.¹² Cimri, parayı fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasından daha çok önemsemekte ve diğer insanlardan saklamaya çalıştığı parasıyla, mevduat makbuzlarıyla, banka hesap defterleriyle ve diğer zenginlik sembolleriyle fiilî temastan büyük bir tatmin almaktadır.¹³ Cimri bir davranışın en önemli göstergelerinden biri, paranın herhangi bir pragmatik amaç olmaksızın sürekli biriktirilmesidir. Para veya maddi varlıklar, cimriler için işlevsel bir araç olarak görülmez. Paraya olağanüstü bir değer verilir, hayatın temel ve vazgeçilmez bir unsuru olarak görülür.

Psikanalitik açıdan bakıldığında Freud, obsesif kompulsif kişilik bozukluğunun öncülleri olan düzenlilik, cimrilik, inatçılık gibi bazı karakter özelliklerinin, gelişimin anal psikoseksüel evresinde meydana geldiğini öne sürmüştür. Ona göre çocuklar, pasif alıcı dönemden sonra saldırgan alıcılık evresini yaşamakta, yetişkinliğe geçmeden ise “anal erotik” döneme girmektedirler. Bu dönem, bireyin gelecekteki hayatını etkileyen önemli bir evredir. Çünkü bu evreye takılarak gerekli adımı atamayan bireylerde “anal karakter” gelişmektedir. Anal karakter, insanın tüm enerjisini maddî şeyleri ve parayı biriktirip saklamaya yöneltmektedir.¹⁴ Cimrilerdeki karakter yapısı çoğunlukla aşırı bir düzen takıntısını, titizliği ve inatçılık özelliklerini de beraberinde getirmektedir.¹⁵ Nitekim bazı araştırmalarda obsesif kompulsif bozukluğu ve tıknırcasına yeme bozukluğu olan hastalarda cimrilik belirgin bir özellik olarak

¹¹ Gabriele Taylor, *Deadly Vices* (New York: Oxford University Press, 2006), 33-36.

¹² Georg Simmel, *The Philosophy of Money*, ed. David Frisby (London: Routledge, 2004), 328-329.

¹³ William Kaufman, “Some Emotional Uses of Money”, *Acta Psychosomatica, Psychosomatica et Orthopaedagogica* 4/1 (1956), 27.

¹⁴ Sigmund Freud, “Character and Anal Erotism”, *Standard Edition* 9 (1908), 169-170.

¹⁵ Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, çev. Aydın Arıtan (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003), 118.

saptanmıştır. Grilo tarafından tıknırcasına yeme bozukluğu olan 211 hastadan oluşan örneklem üzerinde yapılan çalışma sonucunda, obsesif kompulsif kişilik bozukluğu kriterlerinden katılık-sertlik (rigidity), mükemmeliyetçilik ve cimrilik arasında karşılıklı ilişkiler elde edilmiştir.¹⁶ Samuels ve arkadaşlarının birlikte yürüttükleri araştırmada da istifçi bireylerde obsesif kompulsif ve bağımlı kişilik bozukluklarının istifçi olmayan bireylere göre daha fazla yaygın olduğu görülmüş ve cimriliğin istifçilik ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.¹⁷ Akhtar da parayla ilgili psikopatolojiyi incelerken kronik cimrilik sendromunu ele alır. O, bu karakterin içsel olarak para harcamanın güvenlik duygusunu azaltacağı korkusuyla dolu olduğunu ve ayrıca yoksun bırakan ve sadist olan bir anne ile özdeşleştirildiğini ifade eder.¹⁸

Cimrilik davranışına genetik açıdan bakıldığında ise çevresel faktörlerin cimriliği büyük oranda şekillendirdiği söylenebilir. Nitekim Hur ve arkadaşları tarafından yapılan araştırma sonucunda, cimriliğin yaklaşık %30'unun genlerden, geri kalan %70'inin çevresel faktörlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.¹⁹ Cimrilik dar anlamda para toplayıp biriktirmeyi ihtiva etmekle birlikte, genel anlamda insanları sevindirmekten kaçınma, bireysel ve sosyal ilişkilerde yakınlık göstermekten uzak durma anlamını taşımaktadır. Bu, bireyin çevresine duvar ördüğünün,²⁰ başkalarının iyiliği için çaba harcamadığının veya onlara zaman ayırmadığının bir göstergesidir. Bu açıdan cömertlik, cimriliğin tam karşısında yer alır. Cömertlik, bireyin kendisini tüketmeden başkalarına karşı ilgili olması ve özenli davranmasıdır. Onları oldukları gibi kabul etmesi ve onlara karşı müşfik bir bakış açısına sahip olmasıdır.²¹

Fromm da cimri insanı, yaratıcı olmayan karakter tipleri arasında yer alan biriktirici yöneliş kategorisinde değerlendirmiştir. Bu yönelişteki bireyler, harcamayı tehlike arz eden bir durum olarak görmekte, sadece biriktirdikleri ve tasarruflu davranıp arttırabildikleri zaman kendilerini güvenli

¹⁶ Carlos M. Grilo, "Factor Structure of DSM-IV Criteria for Obsessive Compulsive Personality Disorder in Patients with Binge Eating Disorder", *Acta Psychiatr Scand* 109/1 (Ocak 2004), 66-67.

¹⁷ Jack F. Samuels vd., "Hoarding in Obsessive-Compulsive Disorder: Results from the OCD Collaborative Genetics Study", *Behaviour Research and Therapy* 45/4 (Nisan 2007), 679.

¹⁸ Salman Akhtar, *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis* (London, UK: Karnac Books, 2009b), 175.

¹⁹ Yoon-Mi Hur vd., "Miserliness is Heritable", *Personality and Individual Differences* 51/8 (Aralık 2011), 1052-1054.

²⁰ Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, 260.

²¹ Akhtar, *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice*, 77, 100.

hissetmektedirler. Onların asıl amaçları, çevrelerine ördükleri koruyucu duvarlarının içine mümkün olduğu kadar çok şey yığmak, dışarıya ise mümkün olduğu kadar az şey çıkarmaktır. Cimrilikleri de sadece para ve maddî şeylerle sınırlı olmayıp duygu ve düşüncelere de tahakküm etmektedir. Sevgi, onlar için bir sahip olmadır. Sevilen kişiye sahip olarak sevgiye ulaşmaya çalışırlar. Her şeyi bilmelerine rağmen hiçbir şey ortaya koyamazlar ve yaratıcı bir şekilde düşünemezler.²²

Göka ve Beyazyüz'e göre cimrilik, mükemmeliyetçi ve takıntılı kişilik tipleriyle yakından ilişkilidir. Çünkü bir kişinin mükemmeliyetçi, aşırı planlı veya kontrolcü davrandığı alanlar genellikle maddî yönü olan alanlardır. Bu kişilik tiplerine sahip olan bireylerin parayla olan ilişkileri de tutumluluktan pintiliğe kadar çeşitli derecelerde değişkenlik gösterebilmektedir. Parayı elde tutmaya yönelik arzu ve davranışlar her şeyi kontrol altına alma, geleceğe yönelik planlar yapma ve potansiyel olumsuz durumlara karşı alternatif planlara sahip olma gibi düşünce ve davranışlarla yakından ilişkilidir. Cimri bireyler tarafından para seyahat, tatil veya alışveriş için değil olası zor günler ve beklenmedik durumlar için biriktirilir. Ayrıca bu kimseler, gelecekteki olumsuz senaryoları nedeniyle içinde buldukları durumu daha da olumsuzlaştırırlar. Öyle ki kendilerinin ve ailelerinin basit ve gündelik temel ihtiyaçlarından kısacak kadar "elde tutma" davranışı sergileyebilirler.²³ Gelecekteki felaketlere karşı önlem almak amacıyla harcamaların sıkı bir şekilde kontrol edilmesi gerektiğine inanırlar ve maddî güçlerinin çok altında yaşam standartlarını sürdürebilirler.²⁴

Cimrilikte para bir otorite olarak kabul edildiği, başat bir değer haline getirildiği ve paraya kuşatıcı bir rol yüklendiği için para, biriktirilir ve istiflenir. Burada paranın sağladığı en önemli rol emniyet, güç ve kontrol hissidir. Mal varlığı veya para, güvenli bir bölge ve ayrıcalıklı bir alan olarak görülür. Ancak bu bakış açısı, bireyin aktif bir şekilde katkı ve üretim sağlayabileceği bir hayata imkân tanımamaktadır.

Cimri, dünyanın merkezi olarak gördüğü para ile diğer manevî ve soyut değerler arasında bir ayırım yapmaktadır. Bu tutum, bireysel ve sosyal ilişkilerde iki tür tablonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Birincisi, bireyin paylaşmaya dönük yoksunluğundan kaynaklanan yalnızlık hissi, şüphe,

²² Erich Fromm, *Erdem ve Mutluluk*, çev. Ayda Yörükân (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1994), 86.

²³ Erol Göka – Murat Beyazyüz, *Geçimsizler: Kişilikleri Tanıma ve Geçinmeyi Kolaylaştırma Kitabı* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 348-350.

²⁴ American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM-5* (American Psychiatric Association, 2013), 680.

koru gibi duyguları deneyimlemesidir. İkincisi, toplumsal planda sosyal desteği sağlamaya yönelik davranışları sınırlandırması, başka bir deyişle dayanışmanın, yardımlaşmanın, muhabbetin korunmasını ve geliştirilmesini paranteze alan bir anlayışın ortaya çıkmasını kolaylaştırmasıdır.

Bazı durumlarda cimrilik, olumsuz doğasının ve niteliklerinin üstü örtülerek, olumlu işlevlere sahip bir özellik gibi yansıtılabilmektedir. Bir kimsenin zaman ve çalışma gücü bakımından cimriliğe kaçarak büyük bir eser ortaya koyması pozitif bir örnek olarak gösterilebilir. Her ne kadar bu davranış şekli, kapitalist sistem tarafından övülüyor olsa da bu davranışın arkasında psikolojik açıdan güç ve üstünlük güdüsünün yer aldığı söylenebilir. Sosyal açıdan bu davranışın, bireyleri yalnızlığa sürüklemesi ve haklarının kısıtlanmasına yol açma ihtimalinin olduğu ise göz ardı edilmemelidir.²⁵ Bir başka örnek de çocukların ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan cimriliktir.²⁶ Bu tür cimriliğin, aile birliğinin iyiliğini ve bütünlüğünü hedeflemesinden dolayı özgecil bir yönü olabileceği söylene de Kant'a göre bu, bir yanılsamadan ibarettir. Çünkü bu düşünce gerçek olsaydı, cimri bireyin kendisi hayattayken, aile üyelerinin iyi bir yaşantı içinde olması için onlara yardım etmesi gerekirdi.²⁷

Bununla birlikte cimrilik, bir tedbir alma hali olarak da yansıtılmaktadır. Çünkü cimri, harcamaktan kaçınmak için bilinçli veya bilinçsiz her türlü tedbire başvurmakta, cimriliğini çeşitli gerekçelerle rasyonelleştirmeye çalışmaktadır.²⁸ Cimrilik çoğu kez tutumluluk olarak da ifade edilmektedir. Ancak tutumluluk, cimrilik ile ilişkilendirilse de bu iki davranış amaçları ve sonuçları açısından birbirinden farklılık göstermektedir. Tutumluluk, kişinin kaynaklarını en iyi ve en verimli şekilde kullanması, akıllıca ve tasarruflu bir şekilde harcaması anlamına gelmektedir.²⁹ Tutumlu kimse, şimdinin ve geleceğin ihtiyaçlarıyla ilgilenir ve maddi varlıklarını en iyi şekilde değerlendirmek ister. O yüzden yarı elde edilecek bir avantajın keyfini çıkarmak için bugünkü bir faydadan vazgeçmeye hazırdır. Gelecek günlere dair belirli niyet ve hedeflerinin olması onu parasını dikkatli kullanmaya yöneltir.³⁰ Ancak tutumlu kimsenin aksine cimri, parasını belirli bir amaca

²⁵ Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, 261.

²⁶ Stefano Zamagni, "Avarice", *The Palgrave Handbook of Spirituality and Business*, ed. Luk Bouckaert - Laszlo Zsolnai (London: Palgrave Macmillan, 2011), 212.

²⁷ Immanuel Kant, *Lectures on Ethics* (England: Cambridge University Press, 1997), 168.

²⁸ Akhtar, *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice*, 100.

²⁹ Jane Seymour Briggs, "The Teaching of Thrift", *The Journal of Business Education* 12/10 (1937), 13; Joseph Chancellor – Sonja Lyubomirsky, "Happiness and Thrift: When (Spending) Less is (Hedonically) More", *Journal of Consumer Psychology* 21/2 (Nisan 2011), 133.

³⁰ Taylor, "Vices and the Self", 146.

yönelik bir araç olarak görmez, daha çok paranın istiflenmesine değer verir.³¹ Parasının veya diğer varlıklarının sadece bir koruyucusu haline gelir.³²

Cimriliği saklamak için çeşitli savunma mekanizmalarının geliştirildiği görülmektedir. Ancak bu savunmalar, gerçek ve doyurucu olmaktan ziyade kısır ve yanıltıcıdır. Zira cimriliğin tabiatında bireyin kendisini öncelemesi ve koruma altına alarak başkalarının ihtiyaçlarını ihmal etmesi veya görmezden gelmesi söz konusudur. Başka bir deyişle, öznenin menfaatleri maksimize edilirken, diğerlerinin menfaatleri minimize edilmektedir.

Buraya kadar söylediklerimizden anlaşılıyor ki cimrilik, mal ve serveti bir amaç haline getirip asıl mutluluk kaynağı olarak görenlerde gözlenen ahlaki bir sapmadır. Cimrilikte eşyaya mutlak hâkim olma düşüncesi vardır. Halbuki edinilen mal, nihaî bir mutluluk ve doyum kaynağı değildir. Mal/mülk, ihtiyaçların onurlu ve toplumsal normlara uygun bir biçimde karşılanması hem de başkalarına fayda sağlaması açısından bir mutluluk aracıdır.³³ Cimri, malın ve servetin aslında aracı bir değer olup mutlak bir değer olmadığını kavrayamaz. Kendi varlığını malının varlığına bağımlı kılmış gibidir. Maddi olarak sahip olduğu şeyler, adeta kişiliğinin ve kimliğinin tamamlayıcısıdır. Bu da doyum, akış, canlılık, olumlu sosyal ilişkiler gibi yapıcı bileşenlerin cimri bireyin yaşantısında yeterli düzeyde yer almadığı anlamına gelmektedir. Çünkü cimrinin bilişsel şemasında maddiyat kategorik olarak en üstte bir değer olarak temsil edilmektedir. Bu da ruhsal ve manevî boyutları olan edimlerin ve kazanımların arka planda kalmasına neden olmaktadır.

2. Cimrilikle İlişkili Duygular

Cimrilik, literatürde açgözlülükle yakından ilişkili bir özellik olarak ele alınmaktadır.³⁴ Sözlükte “aşırı ve kınanması gereken bir edinmecilik”³⁵ olarak tanımlanan açgözlülük, paraya veya maddi varlıklara olan aşırı sevgiyi ve bunları elde etmek için sürekli bir çabayı ve hareket halinde olmayı ifade

³¹ Taylor, *Deadly Vices*, 33.

³² Kant, *Lectures on Ethics*, 395.

³³ Ahmet Davutoğlu, *Duruş-Gençlerle Yüz Yüze* (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 358-359.

³⁴ Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, 260; Freud, “Character and Anal Erotism”, 169; Hökelekli, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler*, 257; Phyllis A. Tickle, *Greed: The Seven Deadly Sins* (New York: Oxford University Press, 2004), 15; Zamagni, “Avarice”, 212.

³⁵ Salman Akhtar, “Meanings, Manifestations, and Management of Greed”, *Greed: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*, ed. Salman Akhtar (London: Karnac Books, 2015), 131.

etmektedir.³⁶ Açgözlü kimse, her ne şekilde olursa olsun maddi bir kazanç elde etmeye çalışmakta, sataşma veya kavga gibi saldırganlığı gösteren davranışlara başvurarak cimri gibi malını çoğaltmaya ve biriktirmeye uğraşmaktadır.³⁷ Seutjens ve arkadaşları tarafından açgözlülüğün özelliklerine dair yapılan araştırma sonucunda, katılımcıların yarısından fazlasının açgözlülüğü daha çok kişisel çıkar, para hırsı, cimrilik ve materyalizm kavramları ile ilişkilendirdiği görülmüştür. Para hırsının, olabildiğince çok kazanma ve sahip olma dürtüsüne yönelik davranışlarla, cimrilüğün insanların sahip olduklarını başkalarına vermek ve harcamak istemedikleri davranışlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.³⁸

Cimrilikle yakından ilişkili bir diğer duygu hasettir.³⁹ Başkasının üstün özellikleri, başarıları veya varlıkları karşısında, onlara sahip olmayan bireyin bu avantajları arzulaması ya da diğerinin bunları kaybetmesini istemesi⁴⁰ anlamına gelen haset, cimrilik ve türevlerini de içine alan şemsiye bir duygudur.⁴¹ Verme veya alma yeteneğindeki donukluk, bilinçdışında yer alan derin bir haset dinamiğinin işaretidir. Haset, herhangi bir şey vermeye ve paylaşmaya karşı eşit derecede güçlü bir engel oluşturur.⁴² Haset ve cimrilik, temelde başkasının sahip olduğu şeylerden mahrum kalmasını arzulama ile ilişkilidir. Cimri, sahip olduğu şeyleri başkasıyla paylaşmaz iken haset eden, kendisinden başka kimseye bir şey verilmesini arzulamaz.

Cimri ve haset eden kimsenin davranışları temelde birbirine benzemektedir. Cimrinin düşünceleri kendi mallarına, hasetçinin düşünceleri başkalarının mallarına odaklanmıştır. Her ikisi de kendilerini düşünmeye ve korumaya yönelik ortak bir tutum sergilese de gerçekte güven hissinden yoksundurlar. Hem benlik saygıları hem de özgüvenleri düşüktür. Kendileriyle ve yaşadıkları dünya ile barışık değildirler. Cimri, sahip olduklarının sağladığı pozisyon ile kendisini güvence altına almayı ister. Ancak daha önce belirtildiği

³⁶ Solomon Schimmel, *The Seven Deadly Sins: Jewish, Christian, and Classical Reflections on Human Nature* (New York: The Free Press, 1997), 166.

³⁷ Yahya ibn Adî, *Tehzîbü'l- Ahlâk: Ahlak Eğitimi*, çev. Harun Kuşlu (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 38.

³⁸ Terri G. Seutjens vd., "Defining Greed", *British Journal of Psychology* 106/3 (Ağustos 2015), 509-510.

³⁹ Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, 260.

⁴⁰ Gerrod W. Parrott – Richard H. Smith, "Distinguishing the Experiences of Envy and Jealousy", *Journal of Personality and Social Psychology* 64/6 (Temmuz 1993), 906.

⁴¹ John H. Elliott, "Envy, Jealousy and Zeal in the Bible: Sorting Out the Social Differences and Theological Implications – No Envy for YHWH", *To Break Every Yoke: Essays in Honor of Marvin L. Chaney*, ed. Norman K. Gottwald – Robert Coote (Sheffield: Sheffield Phoenix, 2007), 347.

⁴² Frank J. Nivivaggi, *Envy Theory: Perspectives on the Psychology of Envy* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2010), 274-275.

gibi arzulanan güvenlik alanına ulaşmak mümkün değildir. Cimri ise bu imkansızlığın farkında değildir. Aksine elinde olanlara daha da hasetçi bir şekilde sahip çıkarak onları korumaya devam eder.⁴³ İslam geleneğinde de cimrilik ile haset ilişkisine dikkat çekilmektedir. Çünkü cimriliğin kişilikte güçlenmesi hasedin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Cimri, kendisinde olan nimetleri başkasıyla paylaşmamakta, haset eden Allah'ın diğer kullarına hiçbir iyilik ve kazanım vermesini istememektedir.⁴⁴

Cimri, açgözlü ve haset eden kişinin farklılık gösteren yönleri olmakla birlikte onların davranışları temelde aynı psikolojinin ve bakış açısının ürünüdür. Almaya yönelik aşırı hırs ile paylaşmamaya yönelik ısrar, dışlayıcı ve ben-merkezci bir tavrı beraberinde getirerek, diğerlerine yönelik ihmalkâr veya ilgisiz bir tavra yol açabilmektedir. Bu da başkalarının haklarının gözetilmesi ve korunması noktasında âdil ve hakkaniyetli bir tutum sergilenmesini neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Zira bu kişilik özelliklerini benimsemiş kimseler, kazanç-edim ilişkisi içinde sürekli almaktan hoşnut bir zihin dünyasına sahiptirler.

3. İslam Geleneğinde Cimrilik

İslam geleneğinde cimrilik, erdemsizlik ve kötü huylardan biri olarak görülmektedir. Çünkü cimrilik hırs, açgözlülük, sû-i zan ve hakların yerine getirilmesine engel olma gibi olumsuz davranışlara yol açmakta;⁴⁵ kişilerarası ilişkilerin bozulmasına, Allah yolunda yapılan harcamaların sevabından mahrum kalınmasına ve Allah'a olan güvensizlikten dolayı inancın zayıflamasına sebep olmaktadır.⁴⁶

“Pintilik, hasislik” anlamında kullanılan cimri kelimesi, İslam ahlak literatüründe “buhl” ve “şuhh” kelimeleriyle ifade edilmektedir. Dil alimleri ve müfessirler genellikle mal varlığı ile yapılan cimriliği “buhl” kavramı ile ifade ederken, her türlü iyilikten kaçınacak şekilde kökleşmiş/yerleşmiş ve belirgin bir ruh halini almış olan cimriliği ise “şuhh” kavramı ile ifade etmişlerdir. Ayrıca buhl kavramını “kişinin kendi malını hayır yoluna harcamaktan kaçınması”, şuhh kavramını ise “başkalarının elindekine göz dikecek veya

⁴³ Taylor, “Vices and the Self”, 149-156.

⁴⁴ Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1988-2002), 8/83; Ebu'l-Hasen el-Mâverdî, *Edebü-d-Dünya Ve'd-Din*, çev. Ersan Urcan (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2018), 557.

⁴⁵ Mâverdî, *Edebü-d-Dünya Ve'd-Din*, 381.

⁴⁶ Hawre Omar Awla – Shukur Eskander Salih “Stinginess, Generosity in The Qur'an, And Their Impact on Individuals and Society”, *Qualaai Zanist Journal* 5/2 (2020), 651-652.

onların iyilik yapmalarından bile hoşlanmayacak derecede cimri ve iyilik duygusundan yoksun olması” şeklinde açıklayan dil alimleri ve müfessirler de bulunmaktadır.⁴⁷ Buhl, ayrıca kişinin kendi malından cimrilik yapması olarak açıklanırken şuhh, başkasının malından cimrilik yapma, başkasının malını ona uygun görmeme/yakıştırmama olarak da tanımlanmış ve cimriliğin haset duygusuyla olan ilişkisine vurgu yapılmıştır.⁴⁸ Cimriliğin bir diğer anlamı Allah’ın vermiş olduğu nimetlerin inkârıdır. Çünkü bu nimetlerin beslenme, giyinme, harcama gibi alanlarda görülmemesi, Allah’ın lütfettiği nimetlerin örtüldüğünün ve gizlendiğinin bir göstergesidir.⁴⁹ Cimrilik, Allah’ın emrini reddetmek anlamına da gelmekte ve nankörlüğün bir parçası olarak ele alınmaktadır. Allah’ın kullarına vermiş olduğu nimetin/lütfun azalmasına veya ortadan kalkması gibi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.⁵⁰

İslam alimlerinin büyük çoğunluğu cimriliğin, farz ve vacip olan şeyin verilmemesi olduğu konusunda ittifak halindedirler. Nafile olanı vermemek ise cimrilik kapsamında değerlendirilmemiştir. İnsanın hem kendisine hem de bakmakla sorumlu olduğu yakınlarına, aşırı derecede ihtiyaç sahibi içinde olanlara ve can/mal güvenliğini tehlikeye atan düşmana karşı mücadele edenlere vermesi vacip görülmüştür.⁵¹ Başka bir deyişle, kişinin malını gücü nispetinde kendisi ve ailesi için sarf etmemesi ve maddi durumu yeterli olduğu halde mal varlığını toplumda sosyal iyilik (hayır) amacıyla harcamaması cimriliğin bir göstergesidir.⁵²

Kur’an’da cimrilik ile ilgili ayetler incelendiğinde, cimriliğin dinî ve ahlakî bir değer boyutu taşımayan, uhrevî olana yakınlaşma imkânı vermeyen, ahiretteki iyi oluş ve mutlu olma halini tehdit eden, bu davranıştan uzak durulması için kesin bir şekilde uyarı yapılan kötü ve alçaltıcı bir duygu olduğu görülür. Cimrilik, Allah-kul ilişkisini menfi yönde etkilemekte, Allah’ın kuluna karşı merhamet ve şefkatinin büyük ölçüde azalmasına yol açmaktadır. Nitekim *“Bunlar cimrilik eden, insanlara da cimriliği emreden ve Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği nimeti gizleyen kimselerdir. Biz de o nankörlere*

⁴⁷ Mustafa Çağrı, “Cimrilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8/4.

⁴⁸ Ethem Becbecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), 110.

⁴⁹ Ebu’l Fida İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerîm Tefsiri*, çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008), 4/1691-1692.

⁵⁰ Farooq Aziz vd., “Ingratitude of Blessings-Analysis from Islamic View”, *International Journal of Physical and Social Sciences* 3/12 (2013), 504-505.

⁵¹ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtihu’l-Gayb*, 7/235-236.

⁵² Syaiful Amry- Aris Fauzan, “A Study of Al-Qur’an Interpretation About Grateful and Bakheel (Stingy) Personalities in Human Life”, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research* 626 (2021), 293.

alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."⁵³ ayeti ile "Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolacaktır..."⁵⁴ ayeti bu durumu açıkça göstermektedir. Bu ayetlerde cimriliğin zararlı ve yıkıcı bir özellik olduğu açıkça belirtilmiş, vermeyi göz önünde bulunduran bir anlayışın gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca cimriliğin, Yahudilerin ve münafıkların ayırıcı vasıflarından birisi olduğuna çeşitli ayetlerde vurgu yapılmıştır.⁵⁵ Kur'an'da insan doğasının cimriliğe yatkın olduğuna⁵⁶ ve insanı cimri olmaya yöneltecek birçok psikolojik güdünün varlığına işaret edilmiştir. Dinî/ahlakî değerlerden uzak bir yaşantının veya güçlü değer yargılarından yoksunluğun cimri bir karakterin gelişmesini kolaylaştırdığına ve nefsi kendiliğinden cimriliğe yönelteceğine dikkat çekilmiştir.⁵⁷

Kur'an'da harcama konusunda bir ölçü ve denge ortaya koyularak inananlardan buna göre davranmaları istenmiştir. "Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arasında dengeli bir harcamadır."⁵⁸ ayetinde hem biriktirme hem de harcamada orta yolun tutulması tavsiye edilmiştir. Müfessirlere göre kastedilen ölçü hem ihtiyacın çok üzerinde yani haddinden fazla harcama yapacak kadar müsrif hem de aile bireylerinin hakları olanı kısarak onlara yeterli derecede vermeyecek kadar cimri olmamaktır. Adaletle orta yolu takip etmek, cimrilik ve israf arasındaki dengeyi sağlamaktır.⁵⁹ Bu denge sağlanmadığı takdirde ise müminin sıkıntıya düşeceği ve bu davranışından ötürü kınanacağı "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın."⁶⁰ ayetinde belirtilmiştir. Zemaşerî'ye göre bu ayet, israf ile cimrilik arasındaki dengeyi yansıtan tutumlu davranma emridir.⁶¹ Allah, insanın bütün mal varlığını vermesini

⁵³ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), en-Nisâ 8/2.

⁵⁴ el-Âl-i-İmran 3/180.

⁵⁵ bk. en-Nisâ 4/53; el-Tevbe 9/67; el-Mâûn 107/2-3.

⁵⁶ en-Nisâ 4/28.

⁵⁷ Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'an'a Göre Cimrilik – Sebepleri, Zararları ve Eğitimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2007), 363.

⁵⁸ el-Furkân 25/67.

⁵⁹ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberî Tefsiri*, çev. Hasan Karakaya -Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 6/196.

⁶⁰ el-İsrâ 17/29.

⁶¹ Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemaşerî, *Keşşâf Tefsiri*, çev. Muhammed Coşkun vd., ed. Murat Sülün (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 3/1106.

yasaklamıştır. Çünkü bütün malı vermek, kişinin en tabii ihtiyaçlarını karşılamaında çeşitli sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir.⁶²

Cimrilik, Allah'ın sevmediği ve yasakladığı bir davranış biçimidir. Kişinin mâlik olduğu para ve malları iyilik ve hayır yolunda kullanmayarak saklaması ahirette aşağılayıcı ve zelîl bir duruma düşmenin nedenidir. Ancak cimrilikten kurtulup cömert davranışlar sergilemek, Allah-kul ilişkisini pozitif bir şekilde yeniden inşa etmeyi mümkün kılmakta ve ahirette kötü bir konumda olmaya karşı etkili bir siper işlevi görmektedir. Burada önemli olan husus ise vermenin oportünist ve makyavelist amaçlarla gerçekleşmemesidir. Çünkü karşılıksız ve Allah'ın rızasını temel alan bir verme ve paylaşma davranışı dinde uygun görülmüş ve teşvik edilmiştir.

Hadislerde ise cimrilik rızık darlığına,⁶³ ilişkisel bağların zayıflamasına,⁶⁴ düşük düzeyde prososyal, orta ve yüksek düzeyde ise agresif davranışlara yol açan bir karakter özelliği olarak görülmüştür. Cimriliğin tarihsel ve kültürel arka planına işaret edildiği "*Cimrilikten korununuz. Çünkü cimrilik, sizden evvelki milletleri helâk etmiş, onları kendi kanlarını dökmelerine sevk etmiş ve onlar kendilerine haram olan şeyleri helal saymışlardır.*"⁶⁵ hadisi, cimriliğin varoluşsallığının yanı sıra sağduyu ve merhamet duygularını dışlayarak gayri insani eylemlere yol açtığına açık bir göstergesidir. Cimrilik, aynı zamanda bir ahlak problemi olarak görülmüş, "*Mümin bir kimsede iki özellik bir arada bulunmaz. Cimrilik ve kötü ahlak.*"⁶⁶ hadisiyle güzel ahlak ve cimriliğin birlikte bireyin kişiliğinde yerleşik halde bulunamayacağı ifade edilmiştir. "*İnsanda bulunan huyların en kötüsü, hırslı bir cimrilik ve şiddetli bir korkaklıktır.*"⁶⁷ hadisiyle de cimrilik ve korkaklık arasında doğrusal bir ilişki kurulmuş ve her iki davranışın yine güzel ahlak ile kesinlikle bağdaşmadığı keskin bir şekilde vurgulanmıştır.

İbn Kayyim el-Cevziyye'ye göre, korkaklık ve cimrilik, birbirleriyle yakın anlamlı iki kavramdır. Cimrilik maldan, korkaklık bedenden yeterli şekilde yararlanmanın önünde engeldir. Çünkü korkak kimse, sadece cesaret ve çabayla ulaşılabilecek olan eğlendirici ve zevk verici şeyleri kaçırmaz. Cimri ise sadece biriktirdiği ve bu birikiminden faydalanmadığı için çok sayıdaki

⁶² Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtîhu'l-Gayb*, 4/443.

⁶³ Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî Müslim, *Sahîh-i Müslim*, çev. Mehmed Sofuoğlu (İstanbul: İrfan Yayınları, 1988), "Zekât", 88 (No. 1029).

⁶⁴ Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvud, *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*, çev. İsmail Lütfî Çakan (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987), "Zekât", 46 (No.1698).

⁶⁵ Müslim, "Birr", 56 (No. 2578).

⁶⁶ Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, ter. Abdullah Parlıyan (Konya: Konya Kitapçılık, 2004), "Birr", 41 (No. 1962).

⁶⁷ Ebû Dâvud, "Cihâd", 21 (No. 2511).

güzellikten mahrum kalır. Tüm bunlar da esasında acıya yol açan mahrumiyetlerdir. Ayrıca bir kişinin cimriliğinin aşırı ve hırslı, korkaklığının da şiddetli ve akli baştan çıkarıcı türde olması, o kişiyi hoşgörü ve cesaretle yoksun bırakmaktadır. Bu da hem maldan hem de bedenden fayda görmeyi engellemektedir. Dolayısıyla korkaklık ve cimrilik, kişiyi küçük düşürücü, alçaltıcı, engelleyici ve sıradanlaştırıcı iki temel niteliklidir.⁶⁸ Diğer yandan Hz. Muhammed (sav) de hem peygamberlik vasfına hem de en üstün kişilik özelliklerine sahip olmasına rağmen dualarında cimrilikten Allah'a sığınmıştır.⁶⁹ Çünkü cimrilik iyi davranışlar sergilemeyi engellemekte, bencil ve kısmen düşmanca doğası nedeniyle Allah'ın bu dünyadaki halifesi olan insanın mertebesinin varlık hiyerarşisinde alt düzeye inmesine neden olmaktadır. İnsanı değer-yıkıcı bir varlık haline getirmekte, insan-insan ve insan-Allah ilişkisinde giderek derinleşen bir uzaklığın oluşmasına ve yabancılaşmanın doğmasına neden olmaktadır.

Cimriliğin yol açtığı muhtelif tehlikeler nedeniyle İslam düşüncesinde cimrilikle mücadele etmek için bilişsel ve davranışsal yöntemler ileri sürülmüştür. Bilişsel açıdan cimriliğin nedenini bilmek, ölümü çokça düşünmek ve daha önce vefat etmiş olan kimselerden ibret almak, Allah'ın herkese rızkını verdiğini ve zenginliğin/fakirliğin Allah'ın takdirinde olduğunu kavramak, cimriliğin kötülüğü ve cömertliğin faydaları hakkında bilgi sahibi olmak; davranışsal açıdan istemeyerek de olsa mal ve parayı iyi yolda ve iyi işler için harcamak,⁷⁰ başka bir deyişle sadaka vermek,⁷¹ zekât⁷² ve kurban⁷³ ibadetlerini yerine getirmek gibi tedavi yöntemleri önerilmiştir. Bu öneriler, cimriliğin nispeten azaldığı ve cömertliğin arttığı bir sürecin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

4. Cimriliğin Nedenleri

Cimriliğin ortaya çıkmasında etki düzeyi farklı derecelerde değişkenlik

⁶⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İbn Kayyim Tefsiri: Bedâ'u't-Tefsîr*, der. Yüsrî es-Seyyid Muhammed, çev. Mehmet Ali Kara vd. (İstanbul: Polen Yayınları, 2011), 4/359, 629.

⁶⁹ Müslim, "Zikir", 73 (No. 2722).

⁷⁰ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhyâ-u 'Ulûmi'd-Dîn*, çev. Ahmet Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınları, 2002), 3/140-144.

⁷¹ Benaouda Bensaïd vd., "Ethico-Spiritual Dimensions of Charity: An Islamic Perspective", *Middle-East Journal of Scientific Research* 13/2 (2013), 180.

⁷² Mehmet Görmez vd., (Akademik Heyet), *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 2/457.

⁷³ Ali Bardakoğlu, "Kurban", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/436.

gösteren çeşitli sâikler rol oynamaktadır. Bu sâiklerin başlıcaları ileri derecede fakirlik korkusu, mala karşı yoğun sevgi, aşırı hırs, geleceği garanti altına alma ve yoksul düşerek başkalarına muhtaç olmama isteği, öldükten sonra aile üyelerine iyi bir servet bırakma düşüncesi, muhtemel sıkıntı ve felakatlere karşı önlem alma arzudur.⁷⁴ Marx, işçilerin çektikleri acıların ve yoksullukların nedenlerinden biri olarak cimriliği gösterir. Kapitalist düzen ve onun beraberinde getirdiği açgözlülük, ihtiras, cimrilik, haset gibi karakter yapısı çeşitli problemlere yol açmaktadır.⁷⁵ Taylor ise tutumlu davranmanın ya da para harcamanın günah olduğuna dair inancın da cimriliği tetikleyen diğer faktörler arasında olduğunu belirtir.⁷⁶

İslam geleneğinde de fakirlik korkusu ve mal sevgisi cimriliğin en önde gelen nedenlerinden biri olarak görülmektedir.⁷⁷ Fakirlik ve muhtaç duruma düşme korkusu başkasına yardımda bulunmayı önemli ölçüde azaltmakta ve kişinin malını elinde tutmasına neden olmaktadır. “*Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size çirkinliği ve hayasızlığı emreder.*”⁷⁸ ayeti, fakirlik korkusunun evrensel ve tabii bir duygu olduğunu ortaya koymaktadır. Şeytan, insanları fakir olmakla korkutmakta, onlara yüklediği bu korku ile kötülüğü emretmekte ve onları cimriliğe teşvik etmektedir. Bu sayede sosyal ve dinî açıdan kınanmış olan cimriliği, güzel bir davranış olarak gösterebilmektedir.⁷⁹ Mal sevgisi ise cimriliğe yol açan bir diğer önemli faktördür. Gazâlî’ye göre mal sevgisinin iki temel nedeni vardır. Birincisi kişinin malı/mülkü sayesinde ulaşabileceği nefis arzu ve istekler, ikincisi bizatihi mal/mülk sevgisidir. Kişi, malına aşırı derecede bağlılık göstermekte, onun varlığı ile sevinç duymaktadır. Servetine olan düşkünlüğü nedeniyle mâlî ibadetlerini yerine getirmekte eksiklik göstermekte veya bir hastalık durumunda tedavisi için bile parasını harcamakta tereddüt etmektedir.⁸⁰

Makam-mevki sevgisi, nefsin kendi kötülüğü ve insanların iyilikten yoksun

⁷⁴ Hökeleli, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler*, 257.

⁷⁵ Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, 224.

⁷⁶ Taylor, *Deadly Vices*, 33.

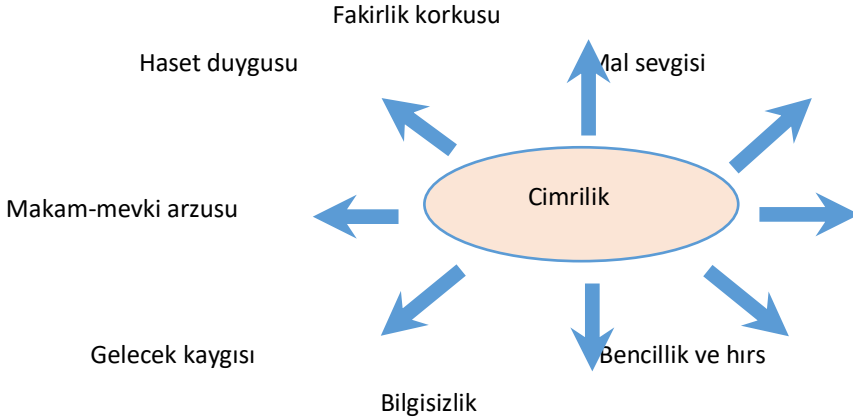
⁷⁷ Adnan Rashid, “Self-Awareness of a Leader in Islam: Ideal and Possibility”, *Asian Journal of Management Sciences & Education* 4/2 (Nisan 2015), 95; Gazâlî, *İhyâ-u ‘Ulûmi’-d-Dîn*, 3/76; İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’ân’ı Kerîm Tefsiri*, 15/8576; Kâşânî, *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu’l-Hidâye ve Miftâhu’l-Kifâye)*, 86; Ebû Bekir Râzî, *Felsefe Risâleleri*, çev. Mahmut Kaya (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 140; Nasîruddîn Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsırî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007), 184.

⁷⁸ el-Bakara 2/268.

⁷⁹ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtihu’l-Gayb*, 5/512.

⁸⁰ Gazâlî, *İhyâ-u ‘Ulûmi’-d-Dîn*, 3/577.

olmasını arzulama,⁸¹ bencilik ve açgözlülük⁸² gibi duygular da cimriliğe yol açan etkili diğer unsurlardır. Bencil ve açgözlü kimse sahip olamadığı şeylere ulaşma hırsı içindedir. Ulaştığında ise onu bencilce elinde tutmakta ve bırakmamakta ısrar etmektedir.⁸³ Cimriliğe teşvik eden bir diğer faktör ise bilgisizliktir. Mevlânâ'ya göre cömertlik, Allah'ın sınırsız iyilik ve ihsanlarının farkına varmaktan kaynaklanırken cimrilik, Allah'ın ikramlarını ve lütuflarını görememektir ve bu konudaki bilgisizlikten kaynaklanmaktadır.⁸⁴ Zira cimrilik, kişiyi dünyaya bağlayıp ahiretten uzaklaştırmaktadır. Halbuki malı harcamak, nefsin temizlenmesinin ve ahirette mutluluğu elde etmenin bir yoludur. Dünyayı ahirete tercih etmek ise ancak bilgisizlikten dolayı meydana gelen bir davranıştır.⁸⁵ Diğer yandan olası sıkıntı ve felaketlere karşı hazırlıklı olmak, vefat ettikten sonra geride kalan yakınlarla miras bırakmak, Allah'a güvenme noktasındaki zayıflık⁸⁶ ya da salt biriktirmekten zevk almak⁸⁷ gibi etkenler de cimriliğe teşvik eden faktörler arasında gösterilebilir.



Şekil-1: Cimriliğe neden olan faktörler

⁸¹ Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsirî*, 184.

⁸² Rashid, "Self-Awareness of a Leader in Islam: Ideal and Possibility", 95.

⁸³ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İbn Kayyim Tefsiri: Bedâ'ü't-Tefsîr*, 3/285.

⁸⁴ Abdurrezzak Tek, *Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Mesnevî-i Şerif* (Bursa: Bursa Akademi Yayınları, 2014), 95.

⁸⁵ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr: Mefâtihu'l-Gayb*, 8/84.

⁸⁶ Gazâlî, *İhyâ-u 'Ulûmi'd-Dîn*, 3/575-577.

⁸⁷ Râzî, *Felsefe Risâleleri*, 140.

Cimrilik, çeşitli değişkenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ve şekillenen bir duygudur. Fakirlik korkusu, geleceğe dair belirsizlik ve bilinmezlik beraberinde kaygı ve korkuyu getirerek insanın verme kapasitesini büyük ölçüde daraltmaktadır. Maddî varlığı koruma yoluyla da şimdi ve gelecek nispeten kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Aslında bireyin temel ihtiyaçlarını karşılama potansiyeline sahip olması ve psiko-sosyal açıdan güvende olmak istemesi gayet tabii ve fitridir. Maslow'un ihtiyaçlar piramidine bakıldığında da ilk iki sırada fizyolojik ve güvenlik kategorilerinin yer aldığı görülür. Ayrıca benlik saygısı, gurur ve onurun korunmasında da maddî sahiplikler elzem, önemli ve faydalıdır. Ancak normalden anormale giden süreç, belli bir güce ve kapasiteye sahip bulunduğu halde biriktirme ve alma eyleminin süreklilik göstererek temel bir davranış olarak benimsenmesi ve bu davranışı meşrulaştırmak için de savunmacı bir tepkiyle çeşitli gerekçelerin arkasına sığınılmasıdır.

Diğer yandan cimrilikle iç içe geçmiş olan ve aynı zamanda birbirini besleyen açgözlülük, bencillik, aşırı hırs, haset gibi duygular da egosantrik bir yaklaşıma yol açarak verme eylemini asgarî düzeye indirmekte, böylece toplumsal empati ve bireysel iyilik hissini zayıflatmaktadır. Allah'ın rızık verici olduğuna dair bilinçsizlik ve bilgisizlik ile Allah'a duyulan güvensizlik de cimriliği kuvvetlendirmektedir. Mal sevgisi ve tutkusu da cimriliğin ve cimriliğin aşırı formlarının ön plana çıkmasına neden olan bir diğer etkidir. Bu sevgi, eşya-bağımlı bir hayat tarzına yol açarak kişinin somut/maddî şeylerin denetimini altına girmesine ve alma eyleminin aslı bir unsur olmasına yol açmaktadır.

5. Cimrilik ve Ruh Sağlığı

Cimriliğin akıl ve ruh sağlığı üzerinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Cimrilik, kişinin hayat algısını ve ufkunu büyük oranda daraltmaktadır. Çünkü cimri istifçiliğini, kendi güvenliğinin ve konumunun sonsuza kadar sürecek bir garantisi olarak görür. Ancak hayat koşulları hiç kimseye böyle bir garanti sunmadığından cimrinin amacına ulaşacağı bir zaman dilimi de oluşmaz. O, rahatlığın aksine olası tehdit ve saldırılara karşı her zaman tetikte olmak, sürekli ve takıntılı bir şekilde istiflediklerini korumak ve kontrol etmek zorunda kalır. Bu da cimrinin düşüncelerini hayat veya gelecek tasavvurları yerine, birikmiş stoku üzerinde yoğunlaştırmasına neden olur ve vizyonu oldukça dar bir insan tipine yol açar. Diğer yandan cimrinin istifleyerek kendisini koruma altına almaya çalışması irrasyonel sonuçların da habercisidir. Cimrilik, koşulların doğru bir şekilde değerlendirilmesini engellemekte, inanç/fikir oluşturma süreçlerini ve muhakeme kapasitesini zayıflatmakta, yaşam üzerindeki kontrol duygusunun ve algısının kaybedilmesine neden olmaktadır. Cimriler için dış dünya, düşmanca ve tehditkâr bir yer gibi görünmektedir. Böyle bir dünya algısı bazen zaruri olarak kendini savunmanın bir parçası

olarak görüldüğü ya da sadece korku duygularına karşı bir tepki olduğu için şiddetli saldırganlığı kıskırtabilmektedir.⁸⁸

Cimrilik, bireyin ruhsal dünyasında içsel gerilim oluşturan bir davranıştır. Bu tür kaygı yüklü iç dünyanın aksine, cimrinin nesne ilişkileri, kendisi farkında olmasa da sadizmle doludur. Cimrinin, cömert olmaması, sık sık hile yapması ve başkasının ücretini ödemedede adaletsizlik sergilemesi, çevresi için oldukça sıkıntı vericidir.⁸⁹ Çünkü bu karakterdeki birey bazen oldukça düşük miktarlar için bile hileli davranışlar sergiler.⁹⁰ Halbuki cimrilüğün karşıtı olarak nitelendirilen cömertlik, yaşam boyu devam eden psişik gelişimin ve dengeliliğin önemli bir parçasıdır.⁹¹ Cömertlik, süper ego bilişlerini ve davranışlarını yönlendiren kaygı yüklü ve geriletici (repressive) unsurları taşımadığı için bireyin hayat kalitesini yükseltir.⁹² Diğer yandan cimri, ölçülü ve dengeli davranabilme yeteneğini kaybederek normal dışı tutumlar gösterebilir. Katı kalpli, duygusuz, acımasız, bencil ve sadece kendini düşünen kişilik özellikleri geliştirir. Mülk edinme eğilimini bir hırs haline dönüştürerek hastalıklı bir davranış tarzı sergiler.⁹³ Cimrilikle birlikte ortaya çıkan bu tür kişilik özellikleri de cimrinin insanlara iyilikte bulunmasını azaltıcı etkide bulunur. Halbuki karşılıklı beklemezsizin yapılan iyilik, içsel mutluluk ihtiyacına hizmet etmektedir. Cimri, bu faydayı bilmekle birlikte, iyilikte bulunmaya yatkın değildir. Çünkü o, kendisini değil sadece biriktirdiği mallarını sevmektedir.⁹⁴

Cimrinin sosyal ilişki bağları zayıftır, çünkü cimri -bilinçsiz bir şekilde-başkalarının parasını elinden alacağı korkusu içindedir.⁹⁵ O, dünyevî zevk ve lezzetlerden yararlanmaksızın hayatını sürdürür. İnsanlardan kaçır ve korku, yalnızlık, vicdan azabı, pişmanlık gibi olumsuz duygu durumlarını deneyimler. Cimrinin dost ve arkadaşlık ilişkisi de problemlidir. Çünkü servet bağımlısının dostluğu çıkara dayalıdır, dostları ile menfaati çakıştığıında, menfaatlerini dostlarına tercih eder. Cimrilik aynı zamanda anlaşma, kaynaşma ve yardımlaşma gibi prososyal davranışları engellemekte,⁹⁶ korkaklığa, akrabalık

⁸⁸ Taylor, *Deadly Vices*, 37-39, 121.

⁸⁹ Akhtar, *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice*, 100-101.

⁹⁰ Göka – Beyazyüz, *Geçimsizler: Kişilikleri Tanıma ve Geçinmeyi Kolaylaştırma Kitabı*, 350.

⁹¹ Akhtar, *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice*, 75.

⁹² Richard Kradin, "Generosity: A Psychological and Interpersonal Motivational Factor of Therapeutic Relevance", *Journal of Analytical Psychology* 44/2 (Nisan 1999), 231.

⁹³ Hökeleklî, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*, 262.

⁹⁴ Zamagni, "Avarice", 217.

⁹⁵ Kaufman, "Some Emotional Uses of Money", 27.

⁹⁶ Hökeleklî, *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*, 262.

bağlarının kopmasına, gayr-i ahlakî davranışlara hatta haksız yere başkasını öldürmeye bile yol açmaktadır.⁹⁷

Ekonomik açıdan bakıldığında cimri, sadece biriktirdiği ve istif ettiği için elindekileri kullanmaz, sirkülasyonu devre dışı bırakır ve yatırım yapmaz. Üretime teşvik etmediği gibi üretimi engeller hatta yok eder.⁹⁸ Cimrilik, bu anlamda israfın bir göstergesidir. Çünkü kaynakların eksik kullanılması veya hiç kullanılmaması da israfın bir türüdür. Cimrilik, çeşitli yönlerden israfa yol açmaktadır. Bunlar; i) Cimri, kaynakları faydalı bir şekilde kullanmak için içsel bir dürtüye sahip değildir. Bu da kaynağın üretken ve verimli bir şekilde kullanımının göz ardı edilmesine neden olmakta ve bireyin sadece kendi iyiliği için biriktirme anlayışını güçlendirmektedir. ii) Varlıklı ama cimri kişinin devlet bir krizle karşılaştığında, kaynağını kamu yararı için kullanma konusunda isteksizlik göstermesi de bir tür israftır. Toplum, bu tür verici davranışlara şiddetle ihtiyaç duyar ancak cimri, kaynaklarını vermez ve saklar. Bu da gayri insani bir davranış olarak nitelendirilmektedir. iii) Cimrinin, kendi ihtiyaçları için ortaya çıkan masraflarını başkalarına yüklemeye olasılığı cimri olmayan bireylere göre daha yüksektir. Bu da cimri kişinin sosyal parazit olma potansiyeline işaret etmektedir. iv) Herhangi bir toplumsal bir krizle karşılaşıldığında, cimrinin çektiği zorluktan dolayı toplumun azınlık ama varlıklı kesimine karşı aktif nefret ve hınç duyma potansiyeli, çift taraflı bir çatışmaya zemin hazırlayabilir. Bunun sonucunda ortaya çıkabilecek olan israfın boyutunun ise büyük ve yıkıcı olması muhtemeldir.⁹⁹ Bireysel ve toplumsal zeminde karşılıklı handikaplara yol açan cimrilik, ekonomik düzeni de dolaylı olarak etkilemektedir.

Tüm bunlardan hareketle diyebiliriz ki cimrilik, bilişsel ve ruhsal bakımdan kısmî tükenişin bir simgesidir. Bireyin zenginleşmesine ve derinleşmesine imkân tanıyan pratik ve deneyimlerden yoksun kalmasına neden olmakta, kapasitesinin ve gücünün sınırlarını keşfetmesini engellemektedir. Çünkü cimri, hayatının etkin bir aktörü değildir. Her ne kadar hayatın içinde gibi görünse de aslında hayatın dışındadır. Cimrilik, bireysel ve sosyal ilişkileri zayıflattığı için dinamik bir iletişim ve etkileşimden ortaya çıkabilecek üretmeye yönelik alternatiflerin önünü kapatmaktadır. Kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Doğru ve gerçek olanın algılanmasında örtüler ve sapmalar oluşturarak, doğru eylemde bulunmayı güçleştirmektedir. Başkasının huzurunu ve güvenini zedeleyecek aldatici ve

⁹⁷ Aseel Sami Amin, "Into Quranic Consent Eloquence of Prophetic Hadiths Use of Similar-Meaning Utterances in Light of the Quranic Use (Miserliness and Stinginess as Evidence)", *Tasleem Journal* 5/19 (2019), 105.

⁹⁸ Zamagni, "Avarice", 213-215.

⁹⁹ Abu Saim Shahabuddin vd., "A New Classification and An Extension of Waste from Business Practices and Islamic Perspective", 192-193.

tuzak kurucu davranışlara yol açmakta hatta şiddet ve saldırganlık içeren tepkisel nitelikli eylemlere neden olabilmektedir. Kişisel ilişkilerde çıkarıcı, faydacı, ego-merkezli ve araçsal olan bir insan tipinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Cimri, gelecek garantisini ve konumunun sürekliliğini para ile özdeşleştirdiği için çeşitli psikolojik ve manevî gerilimler yaşamaktadır. Para ile doğrudan aktif bir ilişki kurarak güvenlik, güç ve hakimiyet hissi sağlarken diğer yandan kaygı, korku ve gerilimlerle dolu kısır bir iç dünyayla hayatını sürdürmektedir. Örtük bir karamsarlık, tatminsizlik ve tabii bir iç sıkıntısı içindedir. Diğer yandan güçlü, derin ve kalıcı motivasyonlardan uzak olması, cimrinin psikolojik bunalım ve çatışmalarını kuvvetlendirmektedir. Çünkü cimrinin, paranın işlevine yönelik yüzeysel ve çarpık tahlilleri, değer ve anlam eksenli bir yaşantının ve arayışın önünü kapatmaktadır. Hatta bu eksenle bir yaşantının ve arayışın önemini kavramayla ilişkili farkındalığını oldukça azaltmaktadır. Tüm bunlardan dolayı cimrilik, açmazları ve problemleri tarafları nedeniyle bozucu ve tahrip edici bir kişilik özelliğidir.

Sonuç

Cimrilik, tek boyutlu ve tekdüze bir tutum olmaktan ziyade kapsamlı ve geniş çağrışımları olan bir kişilik özelliği olarak nitelendirilebilir. Biriktirme, istifleme, yığma gibi vermemeyi temel alan bu davranış şekli, normal ve olması gereken düzeyden çok daha az harcama yapmayı ifade etmektedir. Cimri için harcama, bir kaybın veya eksikliğin simgesidir. Paraya güvenlik, güç, statü, kontrol gibi çeşitli anlamlar yüklediği için para, hayati derecede önem arz eden bir unsur olarak görülmektedir. Bununla birlikte cimrilik, salt maddi alanda tezahür eden bir davranış değildir. Kişisel ve sosyal ilişkilerde cimriliğin neden olduğu belirli davranış kalıpları ile karşılaşılacaktır. Bu çerçevede başkalarıyla sosyal ilişki kurma ertelenmekte, diğerlerine ilgi ve yakınlık gösterme ihmal edilmektedir. Başka bir deyişle pozitif bir ilişki biçimi kısmen dışlanmaktadır. Diğer yandan cimriliğin ilişkili olduğu açgözlülük, haset ve hırs gibi duygular da ben-merkezli bir hayat ekseninde diğerleriyle ilişkiyi olumsuzlayan bir tutumu kuvvetlendirmektedir.

Cimrilik, çeşitli kılıflar altında fonksiyonel yönleri olan bir kişilik özelliği gibi yansıtılsa da reelde cimriliğin faydacı veya işlevsel bir yönü yoktur. Çünkü cimri, kendisini potansiyel risk ve tehditler karşısında güvence altına almayı arzular. Bu da ötelenmiş bir hayata hazırlık yapmaya neden olur ve gündelik hayat akışında kişiye oldukça sınırlı hareket imkânı sağlar. Bireyi yenilenmeci ve yaratıcı bir refleksten yoksun bırakır. Temel gerilim alanlarıyla içsel uyum ve dengenin bozulmasına yol açarak iç bütünlük kazanımını engeller. Cimri, örmüş olduğu duvar veya sınırlar içinde, duygusal ve sosyal mesafeyi arttırmaya yönelik edilgen bir hayat tarzı içindedir. Para ve maddi varlıkları ile

fiziksel tatmin sağlasa da psişik yönden zayıf ve kırılğan bir yapıya sahiptir.

Dinî açıdan bakıldığında cimrilik, insandaki en olumsuz kişilik özelliklerinden biri olarak nitelendirilmiş; nankörlüğün, kazanç darlığının, nimetlerin reddinin, ahlakî zayıflığın ve Allah’a itaatsizliğin bir nedeni olarak görülmüştür. Bu davranışın bireyin kendisi için kötücül ve zararlı olduğu ve ahirette ceza ile karşılık bulacağı güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Cimriler gerek geleceğin getirdiği bilinmezliklerden gerek gereksinimlerin karşılanamama korkusundan gerekse kişilikte yerleşmiş negatif duygulardan dolayı vermemeyi temel çıkış noktası olarak benimsemişlerdir. Bu da İslam’ın ahlakî öğretisinin ana çizgilerinden birisi olan vermenin anlam ve hikmetini kavramayı doğrudan engellemekte, vermeye dönük davranışların büyük ölçüde kapanmasına yol açmaktadır. Diğer yandan beşerî dürtüler ile manevî yoksunluk, bireyin yetkeyi kendisinde görmesine neden olmaktadır. Bu da Allah’ın hükümlerini anlama ve uygulamada ihmalkâr veya ilgisiz bir tutumu güçlendirmektedir.

Cimrilik hem yaygın ve kökleşmiş hem de uzun süreli bir durum olduğu için cimrilikle mücadele belli ölçülerde zorlaşmaktadır. Ancak bilişsel ekseninde bir yenilenme, yeteneklerin gelişimi için yatırım yapma, hayatı kolaylık ve zorlukları, mutlu ve hüzünlü yanları ile bir bütünlük içinde algılama ile dinî ve evrensel değerlerin hayata müdahil edildiği bir hayat tarzına sahip olma, cimrilikle başa çıkmayı kolaylaştıran temel önermeler olarak söylenebilir.

Kaynakça

- Adler, Alfred. *İnsanı Tanıma Sanatı*. çev. Kâmuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları, 19. Basım, 2018.
- Akhtar, Salman. *Good Stuff: Courage, Resilience, Gratitude, Generosity, Forgiveness, and Sacrifice*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2013.
- Akhtar, Salman. “Meanings, Manifestations, and Management of Greed”. *Greed: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. ed. Salman Akhtar. 131-158. London: Karnac Books, 2015.
- Akhtar, Salman. *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis*. London: Karnac Books, 2009b.
- Amin, Aseel Sami. “Into Quranic Consent Eloquence of Prophetic Hadiths Use of Similar-Meaning Utterances in Light of the Quranic Use (Miserliness and Stinginess as Evidence)”. *Tasleem Journal* 5/19 (2019), 79-117.
- Amry, Syaiful - Fauzan, Aris. “A Study of Al-Qur’an Interpretation About Grateful and Bakheel (Stingy) Personalities in Human Life”. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research* 626 (2021), 292-298.
- Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik*. çev. Saffet Babür. Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997.
- Association, American Psychiatric. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5*. American Psychiatric Association, 5. Basım, 2013.

- Awla, Hawre Omar – Salih, Shukur Eskander. “Stinginess, Generosity in The Qur’an, And Their Impact on Individuals and Society”. *Qualaai Zanist Journal* 5/2 (2020), 627–657. <https://doi.org/10.25212/lfu.qzi.5.2.19>.
- Aziz, Farooq vd. “Ingratitude of Blessings-Analysis from Islamic View”. *International Journal of Physical and Social Sciences* 3/12 (2013), 500-505.
- Bardakoğlu, Ali. “Kurban”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/436-440. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Bensaid, Benaouda vd. “Ethico-Spiritual Dimensions of Charity: An Islamic Perspective”. *Middle-East Journal of Scientific Research* 13/2 (2013), 171-182.
- Briggs, Jane Seymour. “The Teaching of Thrift”. *The Journal of Business Education* 12/10 (1937), 13-14. <https://doi.org/10.1080/08832323.1937.9956593>.
- Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Bahr. *Cimriler Kitabı*. çev. Selahattin Hacıoğlu. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları, 2004.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 5. Basım, 2009.
- Cevziye, İbn Kayyim. *İbn Kayyim Tefsiri: Bedâ’u’t-Tefsîr*. der. Yüsri es-Seyyid Muhammed. çev. Mehmet Ali Kara vd. 4 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları, 2011.
- Chancellor, Joseph – Lyubomirsky, Sonja. “Happiness and Thrift: When (Spending) Less is (Hedonically) More”. *Journal of Consumer Psychology* 21/2 (Nisan 2011), 131-138. <https://doi.org/10.1016/j.jcps.2011.02.004>.
- Çağrı, Mustafa. “Cimrilik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/4-5. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Davutoğlu, Ahmet. *Duruş-Gençlerle Yüz Yüze*. İstanbul: Küre Yayınları, 4. Basım, 2017.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b Eş’as b İshak es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*. çev. İsmail Lütfi Çakan. 17 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Elliott, John H. “Envy, Jealousy and Zeal in the Bible: Sorting Out the Social Differences and Theological Implications – No Envy for YHWHY”. *To Break Every Yoke: Essays in Honor of Marvin L. Chaney*. ed. Norman K. Gottwald – Robert Coote. 344-364. Sheffield: Sheffield Phoenix, 2007.
- Freud, Sigmund. “Character and Anal Erotism”. *Standard Edition* 9 (1908), 167–176.
- Fromm, Erich. *Erdem ve Mutluluk*. çev. Ayda Yörükân. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, 1995.
- Fromm, Erich. *Sahip Olmak ya da Olmak*. çev. Aydın Arıtan. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003.
- Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *İhyâ-u ‘Ulûmi’d-Dîn*. çev. Ahmet Serdaroğlu. 4 Cilt. İstanbul: Bedir Yayınları, 2002.
- Göka, Erol - Beyazyüz, Murat. *Geçimsizler: Kişilikleri Tanıma ve Geçinmeyi Kolaylaştırma Kitabı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 4. Basım, 2014.
- Görmez, Mehmet vd. (Akademik Heyet), *Hadislerle İslam*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Grilo, Carlos M. “Factor Structure of DSM-IV Criteria for Obsessive Compulsive Personality Disorder in Patients with Binge Eating Disorder”. *Acta Psychiatr*

- Scand* 109/1 (Ocak 2004), 64–69.
- Hur, Yoon-Mi vd. “Miserliness is Heritable”. *Personality and Individual Differences* 51/8 (Aralık 2011), 1052-1055. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.005>.
- Hökelekli, Hayati. *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2013.
- İbn Kesîr, Ebu'l Fida İsmail b. Ömer. *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*. çev. Bekir Karlığa-Bedrettin Çetiner. 16 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008.
- Kant, Immanuel. *Lectures on Ethics*. England: Cambridge University Press, 1997.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur'an'a Göre Cimrilik – Sebepleri, Zararları ve Eğitimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2007), 329-364.
- Kâşânî, İzzeddin. *Tasavvufun Ana Esasları (Misbâhu'l-Hidâye ve Miftâhu'l-Kifâye)*. çev. Hakkı Uygur. İstanbul: Kurtuba Kitap, 2010.
- Kaufman, William. “Some Emotional Uses of Money”. *Acta Psychotherapeutica, Psychosomatica et Orthopaedagogica* 4/1 (1956), 20-41.
- Kradin, Richard. “Generosity: A Psychological and Interpersonal Motivational Factor of Therapeutic Relevance”. *Journal of Analytical Psychology* 44 (Nisan 1999), 221–236. <https://doi.org/10.1111/1465-5922.00085>.
- Kur'an-ı Kerîm Meâlî*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 13. Basım, 2012.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen. *Edebü-d-Dünya Ve'd-Din*. çev. Ersan Urcan. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2018.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî. *Sahîh-i Müslim*. çev. Mehmed Sofuoğlu. 8 Cilt. İstanbul: İrfan Yayınları, 1988.
- Ninivaggi, Frank John. *Envy Theory: Perspectives on the Psychology of Envy*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2010.
- Parrot, W. Gerrod – Smith, Richard H. “Distinguishing the Experiences of Envy and Jealousy”. *Journal of Personality and Social Psychology* 64/6 (Temmuz 1993), 906–920. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.6.906>.
- Rashid, Adnan. “Self-Awareness of a Leader in Islam: Ideal and Possibility”. *Asian Journal of Management Sciences & Education* 4/2 (Nisan 2015), 91-98.
- Râzî, Fahreddin. *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu'l-Gayb*. çev. Suat Yıldırım vd. 23 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988-2002.
- Râzî, Ebû Bekir. *Felsefe Risâleleri*. çev. Mahmut Kaya. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Samuels, Jack F. vd. “Hoarding in Obsessive–Compulsive Disorder: Results from the OCD Collaborative Genetics Study”. *Behaviour Research and Therapy* 45/4 (Nisan 2007), 673–686.
- Schimmel, Solomon. *The Seven Deadly Sins: Jewish, Christian, and Classical Reflections on Human Nature*. New York: The Free Press, 1997.
- Seuntjens, Terri G. vd. “Defining Greed”. *British Journal of Psychology* 106/3 (Ağustos 2015), 505-525. <https://doi.org/10.1111/bjop.12100>.
- Shahabuddin, Abu Saim vd. “A New Classification and An Extension of Waste from

- Business Practices and Islamic Perspective". *Intellectual Discourse* 27/1 (2019), 175–195.
- Simmel, Georg. *The Philosophy of Money*. ed. David Frisby. London: Routledge, 3. Basım, 2004.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Taberî Tefsiri*. çev. Hasan Karakaya- Kerim Aytekin. 9 Cilt. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996.
- Taylor, Gabriele. "Vices and the Self". *Royal Institute of Philosophy Supplement* 37 (Mart 1994), 145-157. <https://doi.org/10.1017/S1358246100010031>.
- Taylor, Gabriele. *Deadly Vices*. New York: Oxford University Press, 2006.
- Tek, Abdurrezzak. *Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Mesnevî-i Şerif*. Bursa: Bursa Akademi Yayınları, 2014.
- Tickle, Phyllis A. *Greed: The Seven Deadly Sins*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Tirmizî, Ebu İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünen-i Tirmizî*. çev. Abdullah Parlıyan. 3 Cilt. Konya: Konya Kitapçılık, 2004.
- Tûsî, Nasîruddîn. *Ahlâk-ı Nâsirî*. çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Yahya İbn Adî. *Tehzîbü'l- Ahlâk: Ahlak Eğitimi*. çev. Harun Kuşlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Zamagni, Stefano. "Avarice". *The Palgrave Handbook of Spirituality and Business*. ed. Luk Bouckaert - Laszlo Zsolnai. 212-218. London: Palgrave Macmillan, 2011.
- Zemaşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *Keşşâf Tefsiri*. çev. Muhammed Coşkun vd. ed. Murat Sülün. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.